

Az amerikai magyar katolikusok és az anyaország a két világháború között

Máté Anita: Az amerikai magyar katolikusok és az Óhaza (1918–1939). METEM, Budapest, 2012. 245 oldal

Nagy örömmel és nem kis várakozással vettem kézbe Máté Anita kötetét, amely a Magyar Egyháztörténeti Munkaközösség és a Historia Ecclesiastica Alapítvány gondozásában és támogatásával jelent meg. Elsősorban azért keltette fel érdeklődésemet, mert korántsem dűskálunk olyan tudományos munkákban, amelyek modern kutatási módszerekkel, a történetírás hagyományos nemzeti keretein átlépve dolgozzák fel az Egyesült Államokba irányuló magyar kivándorlás valamely történeti problémáját. Sajnálatos módon a magyar–amerikai kapcsolatok vizsgálatában a mai napig elvéve találunk a nemzetközi migrációkutatás modern eszköztárát hasznosító, tudományos igényű elemzést. A rendszerváltás előtti évtizedek negatív tendenciái sajnos az elmúlt húsz évben is tovább kísértettek, és a transzatlanti migrációtörténet hazai kutatásának lemaradása nemcsak tengerentúli vagy nyugat-európai szakmai összehasonlításban, de a régió más országaival összevetve is szembeötlő.

Máté Anita, a budapesti Szent Margit Gimnázium tanára egyetemi szakdolgozatát a detroiti Szent Kereszt plébánia történetéről írta, amelyhez az Egyesült Államokban is végzett kutatásokat. Publikációiban elsősorban az amerikai-magyar katolikusokkal foglalkozott, ahogyan a jelen kötet alapjául szolgáló doktori disszertációjában is. Mindenképpen remek ajánlólevél, hogy a disszertáció egyik témavezetője a magyar transzatlanti migrációtörténet elismert kutatója, Puskás Julianna volt.

A szerző ebben a kötetben a Magyarországról az Egyesült Államokba irányuló „Új

Bevándorlás” egyik legérdekesebb történelmi periódusát vizsgálja. A két világháború közötti időszakot az Egyesült Államokban már az 1921-es Bevándorlási Törvény és az 1924-es Reed-Johnson Törvény által felállított bevándorlási kvótarendszer fémjelte, amely drasztikusan csökkentette a kelet-közép- és dél-európai régió országaiból érkező legális bevándorlók számát, gyakorlatilag véget vetve az 1880-as évek óta zajló tömeges bevándorlásnak. Máté Anita tehát éppen arról a történelmi periódusról készít pillanatfelvételt, amelyben az amerikai-magyar közösség tagjai végleg megszűntek „transzatlanti” vendégmunkásnak lenni (a korabeli szóhasználatban „vándormadaraknak” nevezett bevándorlók korábban gyakran két-három alkalommal is visszatértek szülőhazájukba, egyre nagyobb földterületet vásárolva Amerikában összekuporgatott tőkéjükből, majd pénzüik fogytával ismét nekivágtak az óceánnak), mivel Amerika „Arany Kapuja” (ahogyan Emma Lazarus „Új Kolosszus” című szonettjében nevezte) végleg bezárult mögöttük. Meg kellett hát barátkozniuk a gondolattal, hogy az Egyesült Államokban maradnak, ami szükségszerűen drasztikus változást eredményezett hozzáállásukban mindenhez, ami amerikai. A korábbi ellenállás miatt akadozó asszimilációs és akkulturációs folyamat radikálisan felgyorsult, különösen a második generáció tagjai körében, akik sokkal kevésbé szövevényes és erős szálakkal kötődtek Magyarországhoz, miközben különösen az első világháború idején nap mint nap fokozottan ki voltak téve az eszközökben nemigen válogató amerikai asszimilációs törekvéseknek, amelyek végcélja a zangwilli „olvasztótégely” megteremtése volt.

Ebben a kontextusban egészen új kihívásoknak kellett megfelelnie az amerikai

magyar katolikus egyháznak is. A szerző helyesen mutat rá, hogy ez a tengerentúli közösség nem pusztán magyarokból, hanem amerikai-magyarokból állt. Ez sajátos identitást jelentett, amely tulajdonképpen mindkét társadalomtól megkülönböztette őket. Az Amerikában élő magyar katolikusok számára az egyház kiemelten fontos szerepet játszott az anyaországgal való kapcsolat-tartásban mind az egyének, mind pedig a közösség szintjén. A közösség vezetőiként a papság egyaránt képviselte a híveket az Egyesült Államok soknemzetiségű társadalmában, az etnikailag szintén sokszínű amerikai katolikus egyházban, azonban más amerikai-magyar szervezetekkel és a magyarországi anyaegyházzal szemben is.

Az amerikai magyar katolikus egyház feladatát tovább bonyolította, hogy teljesen eltérő stratégiát igényeltek a közösség első és a második generációjának tagjai. Míg az előbbieket komoly érzelmi kötődéssel viszonyultak szülőhazájukhoz, a második generáció tagjai már csak elvétve rendelkeztek személyes tapasztalattal Magyarországról. Mindenképpen hiba lett volna tehát az amerikai-magyarságot egységes közösségként kezelni. Az elsőgenerációs „amerikás magyarok” egyaránt szívesen fogadtak vendégeket és információt Magyarországról, míg a második generáció tagjainál kiemelt figyelmet fordítottak az országgal kapcsolatos személyes benyomások megszerzésére (például óhazai zarándoklatok révén) és a magyarságtudat erősítésére (magyar iskolák, angol nyelvű programok és kiadványok révén). Az amerikai magyar klérus tagjai maguk is igényt tartottak az óhaza és az anyaegyház figyelmére és elismerésére: leveleztek egykori egyházmegyéjük püspökeivel, igyekeztek eljuttatni Magyarországra kiadványaikat, képviseltették magukat a magyarországi egyházi programokon, zarándoklatokon (a szerző példaként az 1930-as Szent Imre és 1938-as Szent István év rendezvényeit említi), illetve megszervezték magyar egyházi vezetők amerikai látogatásait.

Máté Anita kiváló áttekintést nyújt az amerikai magyar katolikus egyház felépítéséről, főbb közösségeiről és azok földrajzi elhelyezkedéséről. A vizsgált időszakban az anyaországi katolikus egyház fő feladataként az amerikai magyar plébániák személyi feltételeinek biztosítása jelentkezett, amelynek eredményeként a két világháború között soha nem látott számban érkeztek papok: 1939-ben az USA-ban 67 magyar templom működött, és 90 pap tevékenykedett. Ezt a folyamatot elősegítette a szerzetesrendek (ferencesek, jezsuiták) megtelepedése, hiszen a papok egyharmadát ők adták. A szerző azonban rámutat arra, hogy a létszámában jelentősnek mondható amerikai magyar katolikus népesség (az 1920-as census adatai szerint a 473 ezer magyar anyanyelvű lakos 60%-a volt római katolikus) lelki gondozása így is nehézségekbe ütközött. A jelentkező paphiányt két forrásból igyekeztek pótolni: amerikai magyar fiatalokat Magyarországra küldtek megismerni a magyar nyelvvel és kultúrával, míg magyar kispapokat Amerikába utaztattak, felkészítve őket a speciális amerikai viszonyokra. Létszámuk azonban kevésnek bizonyult a nehézségek orvoslására.

Máté Anita részletesen elemzi az amerikai-magyarság és az anyaország közötti kapcsolattartás egyik legérdekesebb, legszemélyesebb, így talán legfontosabb formáját: a kölcsönös látogatásokat. Csernoch János hercegprímás részvétele az 1926-os chicagói eucharisztikus kongresszuson, Zadravec István püspök amerikai missziói (1924, 1930) komoly szimbolikus jelentőséggel bírtak, jelezve az amerikai magyar katolikus közösségnek, hogy az anyaországi egyház nem hagyta magukra őket. Az egyes utazások, missziók ismertetésén túl különösen érdekes a kötet azon fejezete, amely az utazók által katolikus folyóiratokban, nem ritkán önálló kötetekben megjelentetett beszámolókkal foglalkozik. A pontos és átfogó bibliográfiai felsoroláson kívül tematikusan csoportosítva ismerhetjük meg az általuk közvetített Amerika-kép elemeit. Bár az

utazók többsége túlzottan üzlet-orientáltak, tradíciók nélkülinek tartotta az Egyesült Államokat, összességében pozitív képet festettek a tengerentúli életről. Tekintve a magyarországi viszonyokat a két világháború között, korántsem meglepő, hogy mindannyian kiemelték az Amerikában tapasztalt jólétet, részletesen beszámoltak az alkalmazott technikai újításokról. Továbbá mindannyian értékelték a szabadságot, amelyet az egyének élveztek, és amely régóta az Egyesült Államok egyik legfőbb vonzereje volt (talán maradt is a mai napig). Ugyanakkor jellemzően éles kritikával illették az amerikai nacionalizmust, amelyet főlényesnek gondoltak, különösen mivel erőteljes asszimilációs tevékenységgel is párosult, amely megállíthatatlanná tette a bevándorlók „amerikanizálódását”.

Mivel a katolikus utazók küldetése többnyire az amerikai magyarsághoz szólt, leírásaik értékes bepillantást engednek Magyar-Amerika helyzetébe, az anyaországgal ápolat kapcsolatrendszerbe, illetve a magyar bevándorlók egyes generációinak asszimilációjába. Máté Anita jó érzékkel talált rá, hogy az elsősorban katolikus közönségnek írt munkák melyik aspektusa tarthat a szélesebb olvasóréteg érdeklődésére is számot. Az első generáció helyzetének bemutatása mellett szinte kivétel nélkül beszámoltak a második generáció tagjainál tapasztalt előrehaladott asszimilációról, a magyar nemzeti identitás feloldódásáról az amerikai olvasztótégelyben, ugyanakkor bemutatták az első világháború utáni időszak és a gazdasági válság sokkját követő nemzeti újjáéledés folyamatát is, amelyben a katolikus egyház magyar iskolái, hétvégi és nyári oktatásai, illetve egyéb programjai fontos szerepet játszottak.

Máté Anita munkája több szempontból is nagyon értékes. Részletesen, nagy szakértelemmel és magabiztos forráskezeléssel

mutatja be az amerikai magyar katolikusok és az anyaország igencsak komplex kapcsolatrendszerét a két világháború közötti időszakban, kiválóan azonosítva annak szintjeit és legfontosabb kérdéseit. Elemzése olyan forrásokra is koncentrálna, amelyek korábban elkerülték a kutatók többségének figyelmét, így értékes információkat nyújt az amerikai magyarság két világháború közötti helyzetéről, életkörülményeiről, perspektívájáról, illetve olyan létfontosságú kérdésekről, mint a nemzeti identitás és az asszimiláció, az egyes egyházak közötti viszony vagy az egyes etnikai csoportok közötti kapcsolatok. Ez utóbbit tartom Máté Anita munkája egyik fő erényének: igyekszik a soknemzetiségű Amerika kontextusát mindig szem előtt tartva vizsgálni az amerikai magyar katolikusok helyzetét, ami mindenképpen örövendetes a sok évtizedes lemaradással küzdő magyar migráció történet kutatásában. Különösen ezért lenne fontos, hogy a kötetből készüljön angol nyelvű verzió is, amely lehetővé tenné a régió más kivándorló nemzetiségeivel való könnyebb összevetést.

A könyv remek stílusban íródott, logikus felépítésű, számos eredeti és ritka forrást idéz. A függelékben a második világháború előtt az Egyesült Államokban szolgálatot teljesítő papok részletes biográfiai listáját találjuk, de érdekesek az amerikai magyar katolikusok életét bemutató fényképek is. A téma valamely aspektusa iránt érdeklődő kutatók örömmel veszik majd a részletes jegyzetapparátust és bibliográfiát. Jó szívvel ajánlom Máté Anita kiváló munkáját azoknak, akik érdeklődnek a magyar és amerikai magyar katolikus egyház, az amerikai magyarság és a magyar–amerikai kapcsolatokat története iránt.

VIDA ISTVÁN KORNÉL